

É M I L E Z O L A

Het beest

in de

mens

La Bête humaine · Les Rougon-Macquart XVII

1890

Biografie

Émile Zola (1840–1902)

Émile Zola werd geboren op 2 april 1840 in Parijs, als zoon van een Italiaanse ingenieur en een Franse moeder. Zijn vader stierf toen hij zeven jaar was, en het gezin verarmde. Hij studeerde in Aix-en-Provence en later in Parijs, slaagde niet voor zijn eindexamen, en begon te schrijven. Zijn vroege werk was romantisch en onzeker; zijn literaire positie zou worden bepaald door het naturalisme — de doctrine dat de roman de mens moet bestuderen zoals de wetenschap de natuur bestudeert: nauwkeurig, onpartijdig, onverbiddelijk.

Zijn grote project was de reeks *Les Rougon-Macquart* — twintig romans die de geschiedenis van één familie volgen door vijf generaties, van het Tweede Keizerrijk tot aan de Commune van 1871. Het project zou hem twintig jaar in beslag nemen. *La Bête humaine*, gepubliceerd in 1890, is de zeventiende roman in de reeks. Zola had onderzoek gedaan op de spoorlijn Parijs–Le Havre, had met machinisten gereden en met spoorwegarbeiders gesproken. Zijn beschrijvingen van de locomotieven zijn van een nauwkeurigheid die zelfs ingenieurs verraste.

In 1898 publiceerde hij zijn beroemde open brief *J'Accuse*, ter verdediging van Alfred Dreyfus. Hij werd veroordeeld wegens laster en vluchtte naar Engeland. Een jaar later keerde hij terug na Dreyfus' vrijlating. Op 29 september 1902 stierf Zola in zijn appartement in Parijs, verstikt door een kapotte schoorsteen. Of het een ongeluk was of moord — de schoorsteen was, beweerden sommigen, opzettelijk geblokkeerd door antisemieten — is nooit volledig opgehelderd.

— *De redactie*

Voorwoord

Het beest in de mens speelt op en rond de spoorlijn Parijs–Le Havre, in het begin van de jaren 1860. De hoofdpersoon is Jacques Lantier, machinist op een sneltrein, lid van de Rougon-Macquart-familie — een man die de meeste dagen normaal functioneert maar die soms, plotseling, een onbedwingbare drang voelt om te doden. Zola noemde dat "la fêlure" — de barst. Jacques heeft die barst geërfd, zoals hij alles heeft geërfd: van generaties die dronken, moordden en werden misbruikt.

Het boek heeft twee handelslijnen die in elkaar grijpen. De eerste is de moord: Jacques ziet hoe zijn chef Roubaud zijn vrouw Séverine dwingt hem te helpen bij de moord op haar stiefvader, president Grandmorin. De tweede is de onmogelijke liefde: Jacques wordt verliefd op Séverine, maar kan haar niet bezitten zonder de drang te voelen haar te doden. Die twee spanningsvelden — het misdaadonderzoek en de psychologische spiraal — draaien om dezelfde as: de locomotief La Lison, die Jacques bestuurt en die hij liefheeft als een levend wezen.

Zola's beschrijvingen van de trein zijn het meest bewonderde in het boek. De locomotief is niet alleen een machine; ze is een karakter, een metafoor voor de industriële kracht die de negentiende eeuw in beweging zette en niemand spaarde. Wanneer La Lison sterft in een sneeuwstorm, rouwt Jacques om haar alsof hij een mens verloren heeft. Dat is naturalisme op zijn best: het concrete dat transparant wordt, de machine die ziel krijgt.

— *De redactie*

Inhoudsopgave

I	6
II	34
III	53
IV	75
V	104
VI	120
VII	146
VIII	174
IX	200
X	229
XI	257
XII	282

I

Toen Roubaud de kamer binnenkwam, legde hij het brood van een pond, de pastei en de fles witte wijn op tafel. Maar die ochtend, voordat ze naar haar post was afgedaald, had moeder Victoire het vuur in haar kachel onder zo'n dikke laag stof bedekt dat de hitte verstikkend was geworden. De stationsonderchef opende een raam en leunde erop.

Het was in de impasse d'Amsterdam, in het laatste huis rechts, een hoog gebouw waarin de Compagnie de l'Ouest enkele van haar employés huisvestte. Het raam op de vijfde verdieping, bij de hoek van het mansardedak dat een knik maakte, keek uit over het station: die brede sleuf die de Europese wijk openscheurde, een plotselinge ontplooiing van de horizon, die die middag nog groter leek door een grijze februarilucht, vochtig en lauw, doorsneden met zon.

Tegenover hem, onder dat poeder van stralen, vervaagden de huizen van de rue de Rome, licht en bijna verdwenen. Links openden de overkappingen van de hallen hun reusachtige portalen met beroete ruiten; die van de grote lijnen, immens, waar het oog in wegzonk, gescheiden van de kleinere -- die van Argenteuil, Versailles en de Ceinture -- door de gebouwen van de post en de ketelhuisjes. Rechts sneed de brug van Europa de sleuf met zijn ijzeren ster doormidden, en daarachter zag men de sporen weer opduiken en doorlopen tot aan de tunnel van Batignolles. Recht onder het raam, het hele wijde veld vullend, splitsten de drie dubbele sporen die onder de brug vandaan kwamen zich in een waaier; hun metalen takken, oneindig vermenigvuldigd, verloren zich onder de overkappingen. De drie wisselwachtershuisjes voor de bogen toonden hun kale tuintjes. In de warrige massa van wagons en locomotieven die de rails blokkeerden, tekende een groot rood signaal de bleke dag.

Even interesseerde Roubaud zich, vergeleek, dacht aan zijn station in Le Havre. Telkens als hij zo een dag in Parijs doorbracht en bij moeder Victoire logeerde, greep het

vak hem weer aan. Onder de overkapping van de grote lijnen had de aankomst van een trein uit Mantes de perrons tot leven gewekt; hij volgde met zijn ogen de rangeerlocomotief, een kleine tender met drie lage gekoppelde wielen, die het loskoppelen begon: een vlugge, ijverige werkster die wagons weghaalde en terugduwde naar de remise. Een andere locomotief, deze keer een machtige expres, met twee grote verslindende wielen, stond alleen; uit haar schoorsteen steeg een dikke zwarte rook recht omhoog, heel langzaam in de stille lucht. Maar alle aandacht werd getrokken door de trein van kwart over drie naar Caen, al vol passagiers, die op zijn locomotief wachtte. Die zag hij niet, ze stond achter de brug van Europa; hij hoorde haar alleen om de baan vragen, met korte, ongeduldige fluitstoten, als iemand die zijn geduld verliest. Er klonk een bevel, ze antwoordde met een kort schrill signaal dat ze het begrepen had. Toen, vlak voor het vertrek, viel er een stilte; de blow-off-kranen gingen open, de stoom siste vlak boven de grond in een oorverdovende straal. En toen zag hij die witheid over de brug golven, kolkend als sneeuwpluis, vliegend tussen de ijzeren spanten door. Een hele hoek van de ruimte werd wit, terwijl de rook van de andere locomotief zijn zwarte sluier breder maakte. Op de achtergrond smoorden langgerekte hoornsignalen, bevelen, het schokken van draaischijven. Er ontstond een opening; in de verte onderscheidde hij een trein uit Versailles en een uit Auteuil, de ene opkomend, de andere dalend, die elkaar kruisten.

Juist toen Roubaud het raam wilde verlaten, deed een stem die zijn naam noemde hem vooroverbuigen. Beneden, op het terras van de vierde verdieping, herkende hij een jongeman van een jaar of dertig: Henri Dauvergne, hoofdconducteur, die daar woonde met zijn vader, adjunct-chef van de grote lijnen, en zijn twee zussen, Claire en Sophie, twee blonde meisjes van achttien en twintig, allerliefst, die het huishouden bestierden met de zesduizend francs van de twee mannen, te midden van een voortdurend gelach. Men hoorde de oudste lachen terwijl de jongste zong en een kooi vol tropische vogels wedijverde met haar trillers.

"Kijk eens aan, meneer Roubaud, bent u in Parijs?... Ah ja, voor die kwestie met de sous-préfet!"

Weer geleund op de vensterbank legde de stationsonderchef uit dat hij die ochtend Le Havre had moeten verlaten met de expres van zes uur veertig. Een bevel van de exploitatiechef had hem naar Parijs geroepen; hij had een stevige uitbrander gekregen. Hij mocht al blij zijn dat hij zijn betrekking niet was kwijtgeraakt.

"En mevrouw?" vroeg Henri.

Mevrouw had ook mee gewild, voor inkopen. Haar man wachtte haar hier op, in deze kamer waarvan moeder Victoire hun telkens de sleutel gaf als ze naar Parijs kwamen, en waar ze graag rustig en alleen lunchten terwijl de goede vrouw beneden vastzat op haar post bij de toiletten. Die dag hadden ze in Mantes een broodje gegeten; ze wilden eerst hun boodschappen doen. Maar het was al drie uur geweest en hij rammelde van de honger.

Om beleefd te zijn stelde Henri nog een vraag:

"Blijft u vannacht in Parijs?"

Nee, nee! Ze gingen allebei 's avonds terug naar Le Havre, met de expres van half zeven. Vakantie? Kom nou! Ze riepen je alleen om je een standje te geven en dan meteen terug in je hok!

Even keken de twee employés elkaar aan en schudden het hoofd. Maar ze verstonden elkaar niet meer: een razende piano barstte los in heldere noten. De twee zussen moesten samen op de toetsen timmeren, harder lachend, de tropische vogels opjagend. Toen groette de jongeman, nu zelf geamuseerd, en ging naar binnen; de onderchef bleef nog even alleen staan kijken naar het terras waar al die jeugdige vrolijkheid opsteeg. Daarna sloeg hij zijn ogen op en zag de locomotief die haar blow-off-kranen had gesloten en door de wisselwachter naar de trein van Caen werd gestuurd. De laatste witte stoomvlokken verdwenen tussen de dikke zwarte rookwolken die de hemel bezoedelden. Ook hij ging de kamer weer in.

Voor de koekoeksklok die twintig over drie aanwees maakte Roubaud een wanhopig gebaar. Waar bleef Séverine in 's hemelsnaam? Als ze eenmaal in een winkel stond, kwam ze er niet meer uit. Om de honger die aan zijn maag knaagde te verdrijven, besloot hij de tafel te dekken. De ruime kamer met twee ramen was hem vertrouwd; ze diende tegelijk als slaapkamer, eetkamer en keuken, met haar notenhouten meubels, het bed met rode katoenen spreij, het buffet met opzetstuk, de ronde tafel en de Normandische kast. Hij haalde servetten, borden, vorken en messen, twee glazen uit het buffet. Alles blonk van properheid en hij vermaakte zich met die huishoudelijke karweitjes alsof hij een kinderspelletje speelde, blij met het witte linnen, diep verliefd op zijn vrouw, en zelf al lachend om de frisse lach waarmee zij de deur zou opengooien.

Maar toen hij de pastei op een bord had gelegd en de fles witte wijn ernaast had gezet, werd hij ongerust en keek zoekend om zich heen. Toen haalde hij vlug twee vergeten pakjes uit zijn zak: een klein doosje sardines en een stuk gruyère.

De halve sloeg. Roubaud liep heen en weer, spitste bij het minste geluid zijn oren naar de trap. In zijn doelloze wachten bleef hij voor de spiegel staan en bekeek zichzelf. Hij werd niet ouder; de veertig naderde zonder dat het vurige rood van zijn krullende haren verbleekte. Ook zijn volle baard bleef dicht, zonnig blond. Van gemiddelde lengte maar buitengewoon sterk, was hij tevreden met zijn uiterlijk: een wat platte schedel, laag voorhoofd, dikke nek, rond blozend gezicht met twee levendige ogen. Zijn wenkbrauwen groeiden in elkaar en trokken een jaloerse streep over zijn voorhoofd. Omdat hij een vrouw had die vijftien jaar jonger was, stelden die blikken in de spiegel hem gerust.

Er klonken voetstappen. Roubaud snelde naar de deur en opende hem op een kier. Maar het was alleen de krantenverkoopster van het station die naast hen naar huis kwam. Hij keerde terug en bleef staan bij een doos schelpen op het buffet. Hij kende die doos goed: een geschenk van Séverine aan moeder Victoire, haar voedster. Dat kleine voorwerp was genoeg; heel het verhaal van zijn huwelijk rolde zich voor hem af. Bijna drie jaar al. Geboren in het Zuiden, in Plassans, zoon van een voerman, afgezwaaid als sergeant-majoor, lange tijd stationsbeambte in Mantes, daarna stationschef in Barentin - - daar had hij haar leren kennen, zijn lieve vrouw, toen ze uit Doinville kwam om de trein te nemen, in gezelschap van juffrouw Berthe, de dochter van president Grandmorin. Séverine Aubry was slechts de jongste dochter van een tuinman die in dienst van de Grandmorins was gestorven; maar de president, haar peetoom en voogd, verwende haar zo, maakte haar tot gezellin van zijn dochter, stuurde hen beiden naar hetzelfde pensioonaat in Rouen, en zij had zo'n natuurlijke distinctie dat Roubaud zich lange tijd had tevreden gesteld met haar van verre te begeren, met de hartstocht van een ruwe arbeider voor een kostbaar kleinood. Dat was het enige romantische in zijn leven. Hij zou haar zonder cent getrouwd hebben, alleen al voor de vreugde haar te bezitten; en toen hij eindelijk de moed had gevonden, overtrof de werkelijkheid de droom: naast Séverine en een bruidsschat van tienduizend francs had de president, nu met pensioen en lid van de raad van bestuur van de Compagnie de l'Ouest, hem zijn bescherming gegeven. De dag na het huwelijk was hij onderchef geworden in Le Havre. Natuurlijk had hij goede beoordelingen: betrouwbaar, punctueel, eerlijk, beperkt van geest maar recht door zee --

kwaliteiten die de snelle goedkeuring en zijn snelle promotie verklaarden. Toch gaf hij er de voorkeur aan te geloven dat hij alles aan zijn vrouw te danken had. Hij aanbad haar.

Toen hij het doosje sardines had geopend, verloor Roubaud definitief zijn geduld. De afspraak was om drie uur. Waar kon ze zijn? Ze zou hem toch niet wijsmaken dat het kopen van een paar laarzen en zes hemden een hele dag kostte. En terwijl hij opnieuw voor de spiegel kwam, zag hij zichzelf met opgetrokken wenkbrauwen en een harde lijn over zijn voorhoofd. In Le Havre had hij haar nooit verdacht. In Parijs stelde hij zich alle mogelijke gevaren voor, listen, misstappen. Een golf bloed steeg naar zijn hoofd, zijn vuisten van vroeger, toen hij nog wagons duwde, balden zich. Hij werd weer de brute krachtpatser die niet wist wat hij met zijn kracht aan moest en haar in een blinde woede zou hebben vermorzeld.

Séverine duwde de deur open en verscheen, fris en stralend van vreugde.

"Ik ben het... Nou? Je dacht zeker dat ik verdwaald was."

In de bloei van haar vijfentwintig jaar leek ze groot, slank en soepel, toch stevig met fijne botten. Eerst was ze niet mooi: een lang gezicht, een sterke mond met prachtige tanden. Maar wie haar langer aankeek, werd gevangen door de bekoring, de vreemde aantrekkingskracht van haar grote blauwe ogen onder de dikke zwarte haardos.

Omdat haar man zonder te antwoorden bleef kijken met die troebele, onvaste blik die ze maar al te goed kende, voegde ze eraan toe:

"Ik heb gerend... Stel je voor, geen omnibus te krijgen. En omdat ik geen geld aan een rijtuig wilde uitgeven, ben ik gaan lopen... Kijk eens hoe warm ik het heb."

"Kom nou," zei hij heftig, "je wilt me toch niet wijsmaken dat je uit het Bon Marché komt."

Maar meteen, met kinderlijke liefde, wierp ze zich om zijn hals en legde haar mooie mollige handje op zijn mond:

"Stouterd, stouterd, stil toch!... Je weet best dat ik van je houd."

Er ging zo'n oprechtheid van haar hele wezen uit, hij voelde dat ze nog altijd zo onbedorven en recht door zee was, dat hij haar hartstochtelijk in zijn armen sloot. Altijd eindigden zijn verdenkingen zo. Zij liet zich gaan, hield ervan vertroeteld te worden. Hij overdekte haar met kussen die zij niet beantwoordde; en juist dat was zijn duistere onrust:

dat grote kind, passief, met een bijna kinderlijke genegenheid waarin de minnares niet ontwaakte.

"Je hebt het Bon Marché dus geplunderd?"

"Ja hoor. Ik zal het je vertellen... Maar eerst eten. Wat heb ik een honger!... O ja, ik heb een cadeautje voor je. Zeg: mijn cadeautje."

Ze lachte hem van heel dichtbij in het gezicht toe. Haar rechterhand zat in haar zak, om iets wat ze nog niet tevoorschijn haalde.

"Zeg vlug: mijn cadeautje."

Hij lachte ook, goedmoedig. Hij gaf toe.

"Mijn cadeautje."

Het was een mes dat ze voor hem had gekocht, ter vervanging van het exemplaar dat hij kwijt was en al veertien dagen betreurde. Hij riep uit hoe prachtig het was, dat mooie nieuwe mes met ivooren heft en glanzende kling. Hij zou het meteen gebruiken. Zij was in de wolven met zijn vreugde en vroeg, schertsend, een sou zodat hun vriendschap niet verbroken zou worden.

"Eten, eten," herhaalde ze. "Nee, nee, doe het raam nog niet dicht. Ik heb het zo warm!"

Ze was bij hem aan het raam gaan staan en bleef daar even, tegen zijn schouder geleund, kijkend naar het wijde stationsveld. Voorlopig was de rook verdwenen; de koperen schijf van de zon zakte in de nevel achter de huizen van de rue de Rome. Beneden bracht een rangeerlocomotief de kant-en-klare trein uit Mantes, die om kwart over vier zou vertrekken. Ze duwde hem langs het perron onder de overkapping en werd losgekoppeld. In de diepte, in de remise van de Ceinture, kondigden stootgeluiden het onverwachte aankoppelen van extra wagons aan. En alleen midden op de sporen, met machinist en stoker zwart van het reisstof, stond een zware omnibuslocomotief stil, alsof moe en buiten adem, met niet meer stoom dan een dun straaltje uit een ventiel. Ze wachtte tot de baan vrij was om terug te keren naar het depot van Batignolles. Een rood signaal knipte uit, verdween. Ze vertrok.

"Wat een vrolijke meiden zijn die kleine Dauvergnés!" zei Roubaud terwijl hij het raam verliet. "Hoor je ze op de piano rammén?... Zo-even heb ik Henri gezien; hij liet je groeten."

"Aan tafel, aan tafel!" riep Séverine.

Ze stortte zich op de sardines en at ze gulzig op. Ach, dat broodje uit Mantes lag al ver achter haar! Parijs bedwelmde haar. Ze trilde nog van het geluk over de trottoirs te hebben gerend en hield de koorts van haar aankopen in het Bon Marché. Elk voorjaar gaf ze daar in één keer haar winterspaarcenten uit; ze kocht er alles, omdat ze dan zei dat ze op de reis uitspaarde. Zonder een hap te missen bleef ze praten. Een beetje verlegen, blozend, liet ze ten slotte het totaalbedrag los: meer dan driehonderd francs.

"Wel verdraaid!" zei Roubaud verrast. "Jij leeft er goed van, voor de vrouw van een onderchef!... Maar je hoefde toch alleen zes hemden en een paar laarzen?"

"O, mijn vriend, zulke unieke aanbiedingen!... Een heerlijke gestreepte zijde! Een hoed om van te dromen! Kant-en-klare onderrokken met geborduurde volants! En dat allemaal voor een prikje; in Le Havre had ik het dubbele betaald... Ze sturen het me na, je zult het zien!"

Hij had besloten te lachen, zo lief was ze in haar vreugde, met dat smekende verlegen gezichtje. En dan was het zo charmant, die geïmproviseerde lunch in deze kamer waar ze helemaal alleen waren, veel beter dan in een restaurant. Zij, die anders altijd water dronk, liet zich gaan en leegde haar glas witte wijn zonder het te beseffen. Het doosje sardines was leeg; ze begonnen aan de pastei met het mooie nieuwe mes. Het sneed zo prachtig dat het een triomf was.

"En jij, vertel eens, hoe is het met jouw zaak afgelopen?" vroeg ze. "Je laat me maar kletsen en zegt niets over die sous-préfet."

Toen vertelde hij in detail hoe de exploitatiechef hem had ontvangen. O, een stevige uitbrander! Hij had zich verdedigd en de waarheid verteld: hoe dat verwende ventje van een sous-préfet met zijn hond per se in een eerste klasrijtuig had willen stappen terwijl er een tweedeklasrijtuig voor jagers en hun dieren was gereserveerd, en de ruzie die daarop volgde, de woorden die waren gevallen. Kortom, de chef gaf hem gelijk dat hij de voorschriften had willen handhaven; maar het ergste was de zin die hij zelf toegaf: "U

zult niet altijd de baas zijn!" Men verdacht hem ervan republikein te zijn. De debatten bij de opening van de zitting van 1869 en de stille angst voor de komende verkiezingen maakten de regering achterdochtig. Zonder de goede aanbeveling van president Grandmorin zou men hem zeker hebben overgeplaatst. Hij had zelfs de excuusbrief moeten ondertekenen die de president hem had aangeraden en opgesteld.

Séverine viel hem in de rede en riep:

"Nou? Had ik geen gelijk dat ik hem vanmorgen heb geschreven en samen met jou ben gaan bezoeken, voordat je je uitbrander kreeg?... Ik wist wel dat hij ons eruit zou halen."

"Ja, hij is erg op je gesteld," antwoordde Roubaud, "en hij heeft een lange arm bij de Compagnie... Zie je nou wat het oplevert om een goede employé te zijn. O, ze hebben me niet gespaard met lof: niet veel initiatief, maar gedrag, gehoorzaamheid, moed, kortom alles! Wel, lieve, als jij mijn vrouw niet was geweest en Grandmorin niet voor mij had gepleit uit vriendschap voor jou, was ik er geweest; dan hadden ze me naar een of ander klein stationnetje verbannen."

Ze staaarde in het niets en mompelde, alsof ze tegen zichzelf sprak:

"Ja, het is zeker een man met een lange arm."

Er viel een stilte. Ze bleef met wijd open ogen in de verte kijken en at niet meer. Ongetwijfeld riep ze de dagen van haar kindertijd op, daar in het kasteel van Doinville, vier mijl van Rouen. Ze had haar moeder nooit gekend. Toen haar vader, de tuinman Aubry, stierf, was ze net dertien geworden; in die tijd had de president, toen al weduwnaar, haar bij zijn dochter Berthe gehouden, onder toezicht van zijn zus, mevrouw Bonnehon, eveneens weduwe van een fabrikant, aan wie het kasteel nu toebehoorde. Berthe, twee jaar ouder, was zes maanden na haar getrouwd met de heer de Lachesnaye, raadsheer bij het hof van Rouen, een klein, droog en geel mannetje. Het jaar daarvoor had de president nog aan het hoofd van dat hof gestaan, in zijn eigen streek, toen hij na een schitterende carrière met pensioen was gegaan. Geboren in 1804, substituut in Digne kort na 1830, daarna in Fontainebleau, toen in Parijs, vervolgens procureur in Troyes, advocaat-generaal in Rennes, ten slotte eerste president in Rouen. Rijk met verscheidene miljoenen, zat hij sinds 1855 in de generale raad; op de dag van zijn pensioen was hij commandeur van het Legioen van Eer geworden. En zo ver ze zich herinnerde, zag ze

hem nog precies zoals hij was: stevig en robuust, vroeg wit, een goudachtig wit van een voormalige blonde, haar kort geknipt, baardkraag kort geschoren, geen snor, een vierkant gezicht dat door de harde blauwe ogen en de grote neus streng leek. Hij had een ruwe manier van doen en deed alles om zich heen beven.

Roubaud moest zijn stem verheffen en twee keer herhalen:

"Nou, waar denk je aan?"

Ze schrok op, kreeg een lichte rilling, alsof ze verrast en geschrokken was.

"Aan niets."

"Je eet niet meer, heb je geen honger meer?"

"O jawel... Je zult het zien."

Séverine leegde haar glas witte wijn en at de plak pastei op die nog op haar bord lag. Maar er kwam een kleine crisis: ze hadden het brood van een pond opgemaakt; er was geen kruimel meer voor de kaas. Er klonken kreten, toen gelach, toen ze al rommelend in het buffet van moeder Victoire een stuk oudbakken brood ontdekten. Hoewel het raam openstond, bleef het warm; de jonge vrouw, met de kachel achter zich, koelde niet af en werd nog rozer en opgewondener door het onverwachte van dit babbelende lunchje in deze kamer. Terwijl ze over moeder Victoire spraken, kwam Roubaud weer op Grandmorin terug: ook zij had hem veel te danken! Een verleid meisje van wie het kind gestorven was, voedster van Séverine die haar moeder het leven had gekost, later vrouw van een machinist van de Compagnie -- ze leefde armoedig in Parijs van wat naaiwerk, haar man verbraste alles --, tot de ontmoeting met haar melkdochter de oude banden weer aanhaalde en ook haar een beschermeling van de president maakte. Nu had hij voor haar een post bij de toiletten geregeld, de luxe-afdeling voor dames, het beste wat er was. De Compagnie gaf haar maar honderd francs per jaar, maar met de fooien verdiende ze er bijna veertienhonderd bij, zonder de woning mee te rekenen, deze kamer die zelfs werd verwarmd. Kortom, een prettige situatie. En Roubaud rekende uit dat als Pecqueux, haar man, zijn tweeduizend achthonderd francs als stoker -- premies en vast loon -- had ingebracht in plaats van aan beide uiteinden van de lijn te feesten, het huishouden meer dan vierduizend francs zou hebben gehad, het dubbele van wat hijzelf als onderchef in Le Havre verdiende.

"Natuurlijk," besloot hij, "niet elke vrouw zou de toiletten willen beheren. Maar er bestaat geen dom beroep."

Intussen was hun grote honger gestild en aten ze nog maar lusteloos, sneden de kaas in kleine stukjes om het genot te rekken. Ook hun woorden kwamen langzamer.

"Trouwens," riep hij, "ik was vergeten te vragen... Waarom heb je de president eigenlijk geweigerd om twee of drie dagen naar Doinville te gaan?"

In de behaaglijke warmte van de spijsvertering had zijn geest hun bezoek van die ochtend herbeleefd, vlak bij het station, in het hotel aan de rue du Rocher; hij zag zichzelf weer in de grote strenge werkkamer en hoorde de president nog zeggen dat hij de volgende dag naar Doinville vertrok. Toen, als op een plotselinge ingeving, had hij hun aangeboden diezelfde avond de expres van half zeven te nemen en daarna zijn petekind mee te nemen naar zijn zus, die haar al lang vroeg. Maar de jonge vrouw had allerlei redenen opgegeven waarom het niet kon, zei ze.

"Weet je," vervolgde Roubaud, "ik zag er geen kwaad in dat kleine reisje. Je had er tot donderdag kunnen blijven, ik had het wel geregeld... Nietwaar? In onze positie hebben we hen nodig. Het is niet erg slim om hun beleefdheden af te slaan; temeer daar je weigering hem echt verdriet leek te doen... Daarom heb ik je net zo lang aangeraden om ja te zeggen tot je me aan mijn jas trok. Toen heb ik je bijgevallen, maar zonder het te begrijpen... Nou? Waarom wilde je niet?"

Séverine, met onvaste blik, maakte een ongeduldig gebaar.

"Kan ik je dan helemaal alleen laten?"

"Dat is geen reden... Sinds ons huwelijk, in drie jaar, ben je twee keer naar Doinville geweest om zo een week te blijven. Niets verhinderde je een derde keer te gaan."

De verlegenheid van de jonge vrouw groeide; ze wendde het hoofd af.

"Het trok me gewoon niet. Je gaat me toch niet dwingen tot dingen die me niet bevallen."

Roubaud spreidde zijn armen alsof hij wilde zeggen dat hij haar nergens toe dwong. Toch vervolgde hij:

"Kom nou, je verbergt iets voor me... De vorige keer, heeft mevrouw Bonnehon je soms slecht ontvangen?"

O nee, mevrouw Bonnehon had haar altijd heel hartelijk ontvangen. Ze was zo aangenaam, groot en stevig, met prachtig blond haar, nog altijd mooi op haar vijfenvijftigste! Sinds haar weduwschap, en zelfs bij leven van haar man, vertelde men dat haar hart vaak bezet was geweest. Men aanbad haar in Doinville; zij maakte het kasteel tot een oord van genot, de hele society van Rouen kwam er op bezoek, vooral de magistratuur. In de magistratuur had mevrouw Bonnehon veel vrienden gehad.

"Dus geef het maar toe, de Lachesnayses hebben je koel behandeld."

Zeker, sinds haar huwelijk met de heer de Lachesnaye was Berthe niet meer voor haar wat ze vroeger was geweest. Die arme Berthe was niet erg lief geworden, zo onbeduidend met haar rode neusje. In Rouen prezen de dames haar distinctie zeer. En een man als de hare, lelijk, hard en gierig, leek eerder gemaakt om op zijn vrouw af te stralen en haar onaangenaam te maken. Maar nee, Berthe was correct gebleven tegenover haar vroegere vriendin; deze had haar geen enkel precies verwijt te maken.

"Is het dan de president die je daar tegenstaat?"

Séverine, die tot dan toe langzaam en gelijkmatig had geantwoord, werd opnieuw ongeduldig.

"Hij? Wat een idee!"

En ze ging verder in korte nerveuze zinnnetjes. Men zag hem nauwelijks. Hij had in het park een paviljoen voor zichzelf gereserveerd, waarvan de deur uitkwam op een verlaten steegje. Hij ging uit en kwam binnen zonder dat iemand het wist. Zijn zus wist trouwens nooit precies op welke dag hij aankwam. Hij nam een rijtuig in Barentin, liet zich 's nachts naar Doinville brengen en leefde daar dagenlang in zijn paviljoen, door iedereen onopgemerkt. Ach, hij was het niet die je daar stoorde.

"Ik zeg het omdat je me twintig keer hebt verteld dat hij je als kind de stuipen op het lijf joeg."

"O, de stuipen! Je overdrijft altijd... Natuurlijk lachte hij niet veel. Hij keek je zo strak aan met die grote ogen dat je meteen het hoofd boog. Ik heb mensen zien verbleken en geen woord kunnen uitbrengen, zo imponeerde hij hen met zijn grote reputatie van

strengheid en wijsheid... Maar mij heeft hij nooit berispt; ik heb altijd gevoeld dat hij een zwak voor me had..."

Weer vertraagde haar stem; haar ogen dwaalden in de verte.

"Ik herinner me... Toen ik een meisje was en met vriendinnetjes in de lanen speelde, als hij verscheen, verstopten ze zich allemaal, zelfs zijn dochter Berthe, die altijd bang was iets verkeerd te doen. Ik bleef rustig staan. Hij liep voorbij en als hij me daar zag, glimlachend met mijn snoetje omhoog, gaf hij me een klein tikje op mijn wang... Later, toen ik zestien was, als Berthe een gunst van hem wilde, was ik altijd degene die ze stuurde om het te vragen. Ik sprak, sloeg mijn ogen niet neer en voelde de zijne onder mijn huid dringen. Maar het kon me niet schelen; ik was er zo zeker van dat hij me alles zou geven wat ik wilde!... Ach ja, ik herinner me, ik herinner me! Daar is geen struik in het park, geen gang, geen kamer in het kasteel die ik niet voor me kan zien als ik mijn ogen sluit."

Ze zweeg, met gesloten oogleden; over haar warme, gezwollen gezicht leek een rilling te trekken van die dingen van vroeger, dingen die ze niet uitsprak. Even bleef ze zo, met een klein zenuwtrekje van haar lippen, alsof een onwillekeurige tic pijnlijk een mondhoek optrok.

"Hij is zeker heel goed voor je geweest," hervatte Roubaud, die juist zijn pijp had aangestoken. "Niet alleen heeft hij je als een jongedame laten opvoeden, maar hij heeft je centen heel verstandig beheerd en het bedrag rondgemaakt bij ons huwelijk... En hij zal je nog wel iets nalaten, dat heeft hij in mijn bijzijn gezegd."

"Ja," mompelde Séverine, "dat huis in Croix-de-Maufras, dat landgoed dat de spoorweg doorsnijdt. We gingen er soms acht dagen doorbrengen... O, ik reken er niet op; de Lachesnays zullen hem wel bewerken zodat hij me niets nalaat. En bovendien, ik wil niets, helemaal niets!"

Ze had die laatste woorden zo levendig uitgesproken dat hij verbaasd zijn pijp uit zijn mond haalde en haar met ronde ogen aankeek.

"Wat ben je toch vreemd! Men zegt dat de president miljoenen heeft; wat zou het voor kwaad kunnen als hij zijn petekind in zijn testament zette? Niemand zou er verbaasd van zijn, en het zou onze zaken prachtig regelen."

Toen schoot hem een gedachte te binnen en hij lachte.

"Je bent toch niet bang dat men je voor zijn dochter zal aanzien?... Want weet je, de president, ondanks zijn kille uiterlijk, er gaan sterke verhalen over hem. Men zegt dat zelfs bij leven van zijn vrouw alle dienstmeisjes eraan moesten geloven. Kortom, een kerel die vandaag de dag nog een vrouw oppikt... Ach, wat geeft het, als je zijn dochter was!"

Séverine was opgestaan, heftig, met een vuurrode kleur en het angstige flakkeren van haar blauwe ogen onder de zware zwarte haardos.

"Zijn dochter, zijn dochter!... Ik wil niet dat je daar grapjes over maakt, hoor je! Kan ik zijn dochter zijn? Lijk ik op hem?... En nu is het genoeg, laten we over iets anders praten. Ik wil niet naar Doinville omdat ik niet wil, omdat ik liever met jou naar Le Havre terugga."

Hij schudde het hoofd en suste haar met een gebaar. Goed, goed! Als het haar zo zenuwachtig maakte. Hij glimlachte; nooit had hij haar zo nerveus gezien. Waarschijnlijk de witte wijn. Om vergiffenis te vragen nam hij het mes weer op, bewonderde het opnieuw, veegde het zorgvuldig af; en om te tonen dat het sneed als een scheermes, knipte hij zijn nagels ermee.

"Al kwart over vier," mompelde Séverine, staande voor de koekoeksklok. "Ik heb nog een paar boodschappen... We moeten aan onze trein denken."

Maar om helemaal tot rust te komen, voordat ze de kamer een beetje opruimde, ging ze opnieuw bij het raam leunen. Hij legde het mes en de pijp neer, verliet de tafel ook, kwam naar haar toe, sloeg van achteren zacht zijn armen om haar heen. Zo hield hij haar omstrengeld, legde zijn kin op haar schouder en drukte zijn hoofd tegen het hare. Geen van beiden bewoog meer; ze keken.

Beneden hen liepen de kleine rangeerlocomotieven nog altijd rusteloos af en aan; men hoorde ze nauwelijks werken, als vlugge en voorzichtige huisvrouwen, met gedempte wielen en discrete fluitjes. Een van hen reed onder de brug van Europa door en verdween, de wagons van een trein uit Trouville naar de remise brengend. En daarachter, voorbij de brug, streek ze langs een locomotief die alleen uit het depot kwam, een eenzame wandelaarster met glanzend koper en staal, fris en monter voor de reis. Deze was blijven staan en vroeg met twee korte stoten de baan aan de wisselwachter, die haar bijna meteen naar haar gereedstaande trein onder de overkapping van de grote lijnen

stuurde. Het was de trein van kwart over vier naar Dieppe. Een stroom reizigers drong zich op; men hoorde de karren met bagage rollen, mannen duwden de warmwaterkruiken een voor een in de wagons. Maar de locomotief en haar tender hadden de voorste bagagewagen met een doffe stoot geraakt, en men zag de chef van het rangeerteam zelf de schroef van de koppelstang aandraaien. De hemel was donker geworden boven Batignolles; een schemerige as, die de gevels overspoelde, leek al neer te dalen op de verbrede waaier van sporen; terwijl in die vervaging in de verte voortdurend de vertrekken en aankomsten van de voorsteden en de Ceinture elkaar kruisten. Voorbij de donkere vlakken van de grote overkappingen, boven het verduisterde Parijs, vlogen rossige, verscheurde rookwolken op.

"Nee, nee, laat me," mompelde Séverine.

Langzaam, zonder een woord, had hij haar in een nauwere omhelzing gevangen, opgewonden door de warmte van dat jonge lichaam dat hij zo in zijn volle armen hield. Ze bedwelmde hem met haar geur, maakte zijn verlangen helemaal dol doordat ze haar rug kromde om zich los te maken. Met een ruk tilde hij haar van het raam, sloot met zijn elleboog de ruiten. Zijn mond had de hare gevonden, hij drukte haar lippen fijn, droeg haar naar het bed.

"Nee, nee, we zijn hier niet thuis," herhaalde ze. "Alsjeblieft, niet in deze kamer!"

Zelf was ze als bedwelmd, duizelig van eten en wijn, nog trillend van haar koortsachtige ren door Parijs. Deze te warme kamer, de tafel met de rommelige resten van het servies, de onverwachte reis die in een pleziertje was ontaard -- alles deed haar bloed gloeien en joeg een rilling door haar heen. En toch weigerde ze, verzette ze zich, steunend tegen het houten bed in een angstige opstand waarvan ze de oorzaak zelf niet had kunnen zeggen.

"Nee, nee, ik wil niet."

Hij, met bloed dat onder zijn huid klopte, hield zijn grote ruwe handen in bedwang. Hij beefde, hij zou haar hebben gebroken.

"Dommerd, wie zou het merken? We maken het bed straks weer op."

Gewoonlijk gaf ze zich thuis in Le Havre na de lunch gewillig en inschikkelijk aan hem over, als hij nachtdienst had. Het leek haar geen plezier te geven, maar ze toonde

een gelukkige zachtheid, een liefhebbende toestemming voor zijn genot. En wat hem nu gek maakte, was dat hij haar voelde zoals nooit tevoren: vurig, trillend van zinnelijke hartstocht. De zwarte weerschijn van haar haren verdonkerde haar kalme vergeet-mij-nietjesogen, haar sterke mond bloedde in de zachte ovaal van haar gezicht. Daar was een vrouw die hij niet kende. Waarom weigerde ze?

"Zeg, waarom? We hebben de tijd."

Toen, in een onverklaarbare angst, in een innerlijke strijd waarin ze de dingen zelf niet helder leek te zien, alsof ze zichzelf ook niet kende, slaakte ze een kreet van echte pijn die hem deed ophouden.

"Nee, nee, ik smeeek je, laat me!... Ik weet het niet, het wurgt me, alleen al de gedachte, op dit moment... Het zou niet goed zijn."

Ze waren beiden op de rand van het bed neergevallen. Hij streek met zijn hand over zijn gezicht alsof hij de brand die hem verteerde wilde wegvegen. Toen ze hem weer rustig zag, boog zij zich lief naar hem toe en gaf hem een dikke kus op zijn wang om hem te tonen dat ze toch van hem hield. Even bleven ze zo, zwijgend, tot bedaren komend. Hij had haar linkerhand weer genomen en speelde met een oude gouden ring, een gouden slangetje met een klein robijnen kopje, dat ze aan dezelfde vinger droeg als haar trouwring. Hij had hem daar altijd bij haar gezien.

"Mijn kleine slang," zei Séverine met een onwillekeurige dromerige stem, in de veronderstelling dat hij naar de ring keek en gedreven door een onweerstaanbare behoefte om te spreken. "Die heeft hij me gegeven in Croix-de-Maufras, voor mijn zestiende verjaardag."

Roubaud hief verrast het hoofd op.

"Wie dan? De president?"

Toen de ogen van haar man op de hare rustten, schrok ze wakker. Ze voelde een koude rilling over haar wangen glijden. Ze wilde antwoorden maar vond geen woord, gewurgd door de verlamming die haar overviel.

"Maar," vervolgde hij, "je hebt me altijd verteld dat je moeder je die ring had nagelaten."

Nog op dat moment had ze de uitspraak kunnen herstellen, ontsnapt in een moment van vergetelheid. Het zou genoeg geweest zijn te lachen en de verstrooide te spelen. Maar ze hield koppig vol, niet meer meester over zichzelf, onbewust.

"Nooit, lieverd, heb ik je verteld dat mijn moeder me die ring had nagelaten."

Daarop staarde Roubaud haar aan, zelf verblekend.

"Hoezo? Heb je dat nooit gezegd? Je hebt het me twintig keer verteld!... Er is niets mis mee dat de president je een ring heeft gegeven. Hij heeft je nog veel meer gegeven... Maar waarom heb je het voor me verborgen? Waarom heb je gelogen over je moeder?"

"Ik heb niet over mijn moeder gesproken, lieverd, je vergist je."

Het was dwaas, die koppigheid. Ze zag dat ze zichzelf verried, dat hij dwars door haar heen las, en ze wilde haar woorden terugnemen; maar het was te laat, ze voelde haar trekken uiteenvallen, de bekentenis ondanks alles uit haar hele wezen komen. De kou van haar wangen had haar hele gezicht overheerst; een zenuwtrekje trok aan haar lippen. En hij, verschrikkelijk, plotseling weer rood alsof het bloed zijn aderen zou doen barsten, had haar polsen gegrepen en keek haar van heel dichtbij aan om beter te kunnen volgen, in de ontzette schrik van haar ogen, wat ze niet hardop zei.

"Godverdomme!" stamelde hij, "godverdomme!"

Ze werd bang, boog het gezicht om het onder haar arm te verbergen, het pak slaag al voorvoelend. Een klein, armzalig, onbeduidend feit -- het vergeten van een leugen over die ring -- had in enkele woorden de waarheid aan het licht gebracht. En het had maar één minuut geduurd. Hij smeed haar met een ruk dwars over het bed en sloeg met beide vuisten op haar in, blindelings. In drie jaar had hij haar geen tik gegeven, en nu sloeg hij haar bont en blauw, blind, dronken, in een brute uitbarsting van de man met de grote handen die vroeger wagons had geduwd.

"Godverdomde hoer! Je hebt met hem geslapen!... Geslapen!... Geslapen!"

Hij raasde bij het herhalen van die woorden, liet zijn vuisten neerkomen telkens als hij ze uitsprak, alsof hij ze in haar vlees wilde hameren.

"Het overschot van een oude kerel, godverdomde hoer!... Geslapen!... Geslapen!"

Zijn stem verstikte van woede, siste en kwam bijna niet meer uit zijn keel. Toen pas hoorde hij dat zij, verslappend onder de slagen, nee zei. Ze vond geen andere verdediging; ze ontkende om niet gedood te worden. En dat geschreeuw, dat koppige liegen, maakte hem helemaal gek.

"Beken dat je met hem hebt geslapen."

"Nee! Nee!"

Hij had haar weer gegrepen, hield haar in zijn armen overeind, voorkwam dat ze met haar gezicht in de deken viel als een arm wezen dat zich verbergt. Hij dwong haar hem aan te kijken.

"Beken dat je met hem hebt geslapen."

Maar ze liet zich glijden, ontglipte hem en wilde naar de deur rennen. Met een sprong was hij weer bij haar, vuist in de lucht; en woedend, met één klap, sloeg hij haar neer bij de tafel. Hij wierp zich naast haar, greep haar bij de haren om haar aan de grond te nagelen. Even bleven ze zo liggen, gezicht aan gezicht, zonder te bewegen. En in de angstaanjagende stilte hoorde men de liedjes en het lachen van de juffrouwen Dauvergne opstijgen; gelukkig maakte de piano beneden een hels lawaai dat de geluiden van de worsteling smoorde. Claire zong kinderliedjes terwijl Sophie uit alle macht begeleidde.

"Beken dat je met hem hebt geslapen."

Ze durfde geen nee meer te zeggen en antwoordde niet.

"Beken dat je met hem hebt geslapen, godverdomme! Of ik rijt je open!"

Hij zou haar hebben gedood, dat las ze duidelijk in zijn blik. Bij het vallen had ze het mes gezien, open op tafel; ze zag de flits van de kling weer, dacht dat hij zijn arm uitstreekte. Een lafheid overviel haar, een overgave van zichzelf en alles, een behoefte om er een eind aan te maken.

"Nu goed, ja, het is waar, laat me gaan."

Toen werd het afschuwelijk. Die bekentenis die hij zo heftig had geëist, trof hem midden in het gezicht als iets onmogelijk, monsterlijks. Het leek of hij nooit zo'n schanddaad had kunnen vermoeden. Hij greep haar hoofd en sloeg het tegen een poot van de tafel. Zij verzette zich en hij sleepte haar bij de haren door de kamer, stoelen

omvergooiend. Telkens als ze probeerde op te staan, smeed hij haar met een vuistslag terug op de vloer. En dat hijgend, met opeengeklemd tanden, een wilde en stompzinnige verbetenheid. De tafel, weggeduwd, dreigde de kachel om te gooien. Haren en bloed bleven achter aan een hoek van het buffet. Toen ze weer op adem kwamen, versuft, opgezwollen van afgrijzen, moe van slaan en geslagen worden, waren ze weer bij het bed beland; zij nog altijd op de grond, uitgestrekt, hij gehurkt, haar nog bij de schouders vasthoudend. Ze hijgden. Beneden ging de muziek door, het lachen vloog op, heel helder en heel jong.

Met een ruk trok Roubaud Séverine omhoog en zette haar met de rug tegen het bed. Toen, nog steeds geknield, op haar leunend, kon hij eindelijk spreken. Hij sloeg haar niet meer, maar folterde haar met vragen, gedreven door het onblusbare verlangen om alles te weten.

"Dus je hebt met hem geslapen, hoer!... Zeg het, zeg het dat je met die oude kerel hebt geslapen... En op welke leeftijd, hè? Nog heel klein, heel klein, nietwaar?"

Plotseling barstte ze in tranen uit; haar snikken beletten haar te antwoorden.

"Godverdomme! Wil je het me zeggen!... Hè? Je was nog geen tien toen je die oude al vermaakte? Daarom voedde hij je met een zilveren lepel, voor zijn smeerlapperij, zeg het dan, godverdomme! Of ik begin opnieuw!"

Ze huilde, kon geen woord uitbrengen, en hij hief de hand en gaf haar een nieuwe klap. Drie keer, omdat hij geen antwoord kreeg, sloeg hij haar in het gezicht en herhaalde zijn vraag.

"Op welke leeftijd, zeg het dan, hoer! Zeg het dan?"

Waarom nog vechten? Haar wezen gleed onder haar weg. Hij zou haar hart uit haar lijf hebben gerukt met zijn verdoofde vingers van oud arbeider. En het verhoor ging door; zij zei alles, in zo'n volkomen vernedering van schaamte en angst dat haar zinnen, heel zacht gefluisterd, nauwelijks te verstaan waren. En hij, gebeten door zijn verschrikkelijke jaloezie, raasde van de pijn die de opgeroepen beelden in hem verscheurden: hij kreeg nooit genoeg, dwong haar op de details terug te komen, de feiten te preciseren. Met het oor bij de lippen van de ongelukkige, leed hij helse pijnen door die

biecht, met de voortdurende dreiging van zijn opgeheven vuist, klaar om opnieuw te slaan als ze ophield.

Opnieuw trok heel het verleden in Doinville aan hem voorbij, de kindertijd, de jeugd. Was het diep in de bosjes van het grote park? Was het in een vergeten bocht van een gang in het kasteel? Had de president al aan haar gedacht toen hij haar na de dood van haar tuinman bij zich hield en met zijn dochter liet opvoeden? Dat was vast begonnen op de dagen dat de andere meisjes tijdens het spelen wegluchtten zodra hij verscheen, terwijl zij, glimlachend met haar snoetje omhoog, bleef staan in de hoop dat hij haar in het voorbijgaan een klein tikje op de wang zou geven. En later, als zij hem recht in de ogen durfde kijken, als zij alles van hem kreeg, was dat niet omdat zij zich al meesteres voelde, terwijl hij haar kocht met de toegeeflijkheid van een rokkenjager die elders zo waardig en streng was? Ach, wat een vuiligheid, die oude die zich als een grootvader liet kussen, die toekeek hoe dat meisje opgroeide, haar betastte, haar beetje bij beetje nam, zonder het geduld te hebben te wachten tot ze rijp was!

Roubaud hijgde.

"Eindelijk, op welke leeftijd... herhaal op welke leeftijd?"

"Zestien en een half."

"Je liegt!"

Liegen, mijn God! Waarom? Ze haalde de schouders op met een oneindige gelatenheid en vermoeidheid.

"En de eerste keer, waar is dat gebeurd?"

"In Croix-de-Maufras."

Hij aarzelde een seconde, zijn lippen bewogen, een gele gloed verstoorde zijn ogen.

"En ik wil dat je me zegt wat hij met je heeft gedaan."

Ze bleef zwijgen. Toen hij de vuist ophief:

"Je zou me toch niet geloven."

"Zeg het toch... Hij kon niets doen, hè?"

Met een hoofdknik antwoordde ze. Zo was het. En toen stortte hij zich op die scène, wilde hem tot in de kleinste details kennen, daalde af tot rauwe woorden, onzedelijke vragen. Zij hield de tanden op elkaar en antwoordde alleen nog ja of nee met een teken. Misschien zou het hen beiden opluchten als zij alles bekende. Maar hij leed nog meer onder die details die zij als verzachting zag. Normale, volledige gemeenschap zou hem minder folterend hebben achtervolgd. Deze ontucht bedierf alles, dreef de vergiftigde messen van zijn jaloezie dieper in zijn vlees en draaide ze om. Nu was het afgelopen; hij zou nooit meer leven, hij zou altijd dat verfoeilijke beeld voor zich zien.

Een snik scheurde zijn keel.

"Ach, godverdomme... ach, godverdomme!... Dat kan niet, nee, nee! Het is te erg, dat kan niet!"

Toen schudde hij haar plotseling door elkaar.

"Maar godverdomde hoer! Waarom ben je dan met me getrouwd?... Weet je wel hoe schandelijk het is om me zo te bedriegen? Er zitten dieven in de gevangenis die minder op hun geweten hebben... Minachtte je me dan? Hield je dan niet van me?... Hè? Waarom ben je met me getrouwd?"

Ze maakte een vaag gebaar. Wist ze het zelf nog precies? Toen ze met hem trouwde, was ze gelukkig, in de hoop dat het met de ander afgelopen zou zijn. Er zijn zoveel dingen die men niet wil doen en toch doet, omdat ze nog het verstandigst zijn. Nee, ze hield niet van hem; en wat ze hem niet durfde zeggen, was dat ze zonder die geschiedenis nooit met hem zou zijn getrouwd.

"Hij wilde je toch uithuwelijken, nietwaar? Hij had een goed beest gevonden... Hè? Hij wilde je uithuwelijken zodat het kon doorgaan. En jullie zijn doorgedaan, hè? Bij je twee reizen daarheen. Daarom nam hij je mee?"

Met een knik bekende ze opnieuw.

"En daarom nodigde hij je deze keer ook uit?... Tot het eind toe zouden die smeerlapperijen zijn doorgedaan! En als ik je niet wurg, gaan ze gewoon door!"

Zijn krampachtig samengeknepen handen strekten zich uit naar haar keel. Maar ditmaal kwam ze in opstand.

"Kom nou, je bent onrechtvaardig. Ik ben degene die heeft geweigerd te gaan. Jij stuurde me, ik moest boos worden, herinner je je?... Je ziet toch dat ik niet meer wilde. Het was afgelopen. Nooit, nooit meer zou ik het hebben gewild."

Hij voelde dat ze de waarheid sprak en vond er geen verlichting in. De afschuwelijke pijn, het mes dat in zijn borst bleef steken, was het onherstelbare, wat er tussen haar en die man was gebeurd. Hij leed verschrikkelijk alleen door zijn machteloosheid om het ongedaan te maken. Zonder haar los te laten was hij dichter bij haar gezicht gekomen, leek gefascineerd, aangetrokken, alsof hij in het bloed van haar fijne blauwe adertjes alles wilde terugvinden wat zij hem bekende. En hij mompelde, geobsedeerd, gehallucineerd:

"In Croix-de-Maufras, in de rode kamer... Ik ken hem, het raam kijkt uit op de spoorweg, het bed staat ertegenover. En daar, in die kamer... Ik begrijp waarom hij het over het nalaten van het huis heeft. Je hebt het wel verdiend. Hij kon over je centen waken en je een bruidsschat geven, dat was het waard... Een rechter, een man met miljoenen, zo gerespecteerd, zo geleerd, zo hoogstaand! Je hoofd draait ervan... En zeg eens, als hij je vader was?"

Met een krachtsinspanning stond Séverine op. Ze had hem weggeduwd met een buitengewone kracht voor zo'n zwak overwonnen schepsel. Heftig protesteerde ze.

"Nee, nee, dat niet! Alles wat je wilt voor de rest. Sla me, dood me... Maar zeg dat niet, je liegt!"

Roubaud had een van haar handen in de zijne gehouden.

"Weet jij er iets van? Juist omdat je het zelf betwijfelt, wind je je zo op."

En toen ze haar hand losrukte, voelde hij de ring, het kleine gouden slangetje met het robijnen kopje, nog altijd aan haar vinger. Hij trok hem eraf en vertrapte hem met zijn hak op de vloer in een nieuwe woedeaanval. Toen liep hij van het ene eind van de kamer naar het andere, zwijgend, radeloos. Zij was op de rand van het bed neergezonken en keek hem aan met grote starre ogen. En de verschrikkelijke stilte duurde voort.

De woede van Roubaud bedaarde niet. Zodra ze een beetje leek te zakken, kwam ze meteen terug, als dronkenschap, in grote herhaalde golven die hem in hun duizeling meesleepten. Hij was zichzelf niet meer, sloeg in het luchtledige, overgeleverd aan alle sprongen van de geweldswind die hem geselde, steeds weer vervallend in de enige

behoefte om het brullende beest in hem te stillen. Het was een lichamelijke, onmiddellijke behoefte, als een honger naar wraak, die zijn lichaam wrong en hem geen rust zou laten tot hij haar had bevredigd.

Zonder te stoppen sloeg hij met beide vuisten tegen zijn slapen en stamelde met een stem vol angst: "Wat moet ik doen?"

Die vrouw, nu hij haar niet meteen had gedood, zou hij nu niet meer doden. Zijn lafheid om haar te laten leven verergerde zijn woede, want het was laf, het was omdat hij nog aan de huid van die hoer hing dat hij haar niet had gewurgd. Maar hij kon haar toch niet zo houden. Zou hij haar dan weggagen, op straat zetten, om haar nooit meer te zien? En een nieuwe golf van lijden sleurde hem mee, een afschuwelijke misselijkheid overspoelde hem helemaal toen hij voelde dat hij dat zelfs niet zou doen. Wat dan? Er bleef niets over dan de gruwel te aanvaarden en die vrouw mee terug te nemen naar Le Havre, om het rustige leven met haar voort te zetten alsof er niets was gebeurd. Nee! Nee! Liever de dood, de dood voor hen beiden, op dit moment! Zo'n wanhoop greep hem aan dat hij harder schreeuwde, buiten zichzelf: "Wat moet ik doen?"

Vanaf het bed waar ze nog zat, volgde Séverine hem steeds met haar grote ogen. In de kalme kameraadschappelijke genegenheid die ze voor hem had gevoeld, had ze al medelijden met hem om de bovenmatige pijn waarin ze hem zag. De grove woorden, de slagen zou ze hebben vergeven als die razende uitbarsting haar minder had verbaasd, een verbazing waar ze nog niet van was bekomen. Zij, passief en gedwee, die als jong meisje al aan de verlangens van een oude man had toegegeven en later haar huwelijk had laten gebeuren, eenvoudig omdat ze de zaken wilde regelen, begreep zo'n uitbarsting van jaloezie om oude fouten waar ze spijt van had niet; en zonder enig kwaad, met nog half slapende zinnen, in haar half onbewuste zachtheid van een lieve, ondanks alles kuise jonge vrouw, keek ze naar haar man die heen en weer liep en woedend ronddraaide, zoals ze naar een wolf zou hebben gekeken, een wezen van een andere soort. Wat had hij toch in zich? Er waren er zoveel zonder woede! Wat haar beangstigde, was dat ze het dier voelde dat ze al drie jaar had vermoed aan zachte grommen, nu losgebroken, razend, klaar om te bijten. Wat moest ze zeggen om een ongeluk te voorkomen?

Bij elke keer dat hij terugkwam, stond hij weer bij het bed, voor haar. En zij wachtte hem op, waagde het hem toe te spreken.

"Vriend, luister..."

Maar hij hoorde haar niet, liep weer naar het andere eind van de kamer als een strohalm in een storm.

"Wat moet ik doen? Wat moet ik doen?"

Eindelijk greep ze zijn pols en hield hem een ogenblik vast.

"Vriend, kom nou, ik ben degene die heeft geweigerd te gaan... Ik zou er nooit meer naartoe zijn gegaan, nooit! nooit! Ik houd van jou."

En ze werd liefkozend, trok hem naar zich toe, hief haar lippen op om gekust te worden. Maar toen hij naast haar was neergevallen, duwde hij haar weg in een beweging van afschuw.

"Ach, hoer, nu zou je wel willen... Zo-even wilde je niet, had je geen zin in mij... En nu wil je wel, om me terug te krijgen, hè? Als je een man daar pakt, heb je hem stevig vast... Maar het zou me branden, om met jou te gaan, ja! Ik voel dat het mijn bloed zou vergiftigen."

Hij rilde. De gedachte haar te bezitten, het beeld van hun twee lichamen die op het bed neervielen, was als een vlam door hem heen gegaan. En in de troebele nacht van zijn vlees, in de diepte van zijn bezoedelde, bloedende verlangen, rees plotseling de noodzaak van de dood op. "Om niet dood te gaan als ik nog eens met je ga, zie je, moet ik eerst die ander doodmaken... Ik moet hem doodmaken, doodmaken!" Zijn stem steeg, hij herhaalde het woord, stond op, leek groter, alsof dat woord hem, door hem een besluit te brengen, had gekalmeerd. Hij zei niets meer, liep langzaam naar de tafel, keek naar het mes waarvan de wijd open kling glansde. Met een werktuiglijk gebaar klapte hij het dicht en stak het in zijn zak. Met hangende armen, blik in de verte, bleef hij op dezelfde plaats staan en dacht na. Twee diepe rimpels sneden zijn voorhoofd. Om na te denken opende hij het raam weer en ging ervoor staan, het gezicht in de koele schemerlucht. Achter hem was zijn vrouw opgestaan, weer bevangen door angst; zonder te durven vragen, trachtend te raden wat er in dat harde hoofd omging, stond ook zij te wachten, tegenover de wijde hemel. In de vallende nacht tekenden de verre huizen zich zwart af, het wijde stationsveld vulde zich met een violette nevel. Vooral aan de kant van Batignolles leek de diepe sleuf in as gedompeld, waarin de spanten van de brug van Europa begonnen te vervagen. Naar

Parijs toe verbleekte een laatste daglicht de ruiten van de grote overkappingen, terwijl daaronder de opgestapelde duisternis neerdaalde. Vonken lichtten op, men stak de gaslantaarns aan langs de perrons. Er was een grote witte gloed: de lantaarn van de locomotief van de trein naar Dieppe, vol reizigers, portieren al gesloten, wachtend op het vertrekbevel van de dienstdoende onderchef. Er waren opstoppingen geweest, het rode signaal van de wisselwachter sloot de baan, terwijl een kleine locomotief wagons kwam ophalen die door een mislukte manoeuvre waren achtergebleven. Voortdurend reden treinen in de toenemende duisternis door het onontwarbare netwerk van sporen, tussen de rijen stilstaande wagons op de wachtsporen. Er vertrok er een naar Argenteuil, een andere naar Saint-Germain; er kwam er een aan uit Cherbourg, heel lang. De seinen vermenigvuldigden zich, fluitstoten, hoornsignalen; van alle kanten verschenen een voor een lichten, rood, groen, geel, wit; het was een verwarring op dit onzekere uur tussen hond en wolf, en het leek of alles zou breken, en toch ging alles voorbij, raakte elkaar, maakte zich los, met dezelfde zachte, kruipende beweging, vaag in de schemering. Maar het rode vuur van de wisselwachter verdween, de trein naar Dieppe floot en zette zich in beweging. Uit de bleke hemel begonnen zeldzame regendruppels te vallen. De nacht zou heel vochtig worden. Toen Roubaud zich omdraaide, had hij een dik, koppig gezicht, alsof de vallende nacht het al had overschaduwd. Hij was besloten, zijn plan lag vast. In het stervende licht keek hij op de koekoeksklok hoe laat het was en zei hardop:

"Vijf uur twintig."

En hij verbaasde zich: één uur, nauwelijks één uur, voor zoveel dingen! Hij zou hebben gedacht dat ze elkaar daar al wekenlang verslonden.

"Vijf uur twintig, we hebben de tijd."

Séverine, die niet durfde te vragen, volgde hem nog altijd met angstige ogen. Ze zag hem in de kast rommelen, er papier, een klein flesje inkt en een pen uit halen.

"Kijk, je gaat schrijven."

"Aan wie dan?"

"Aan hem... Ga zitten."

En toen ze instinctief van de stoel terugdeinsde, zonder nog te weten wat hij van haar zou eisen, trok hij haar terug en drukte haar met zo'n kracht op de stoel dat ze bleef

zitten. "Schrijf... 'Vertrek vanavond met de expres van half zeven en laat u pas in Rouen zien.'" Ze hield de pen vast, maar haar hand trilde; haar angst groeide door al het onbekende dat die twee eenvoudige regels voor haar openden. Daarom waagde ze het haar hoofd op te heffen, smekend.

"Vriend, wat ga je doen?... Alsjeblieft, leg het me uit..."

Hij herhaalde met hoge, onverbiddelijke stem:

"Schrijf, schrijf."

Toen, met zijn ogen in de hare, zonder woede, zonder grove woorden, maar met een hardnekkigheid waarvan ze het gewicht voelde dat haar verpletterde en vernietigde: "Wat ik ga doen, zul je wel zien... En hoor je, wat ik ga doen, wil ik dat jij het met me doet... Zo blijven we samen, er zal iets stevigs tussen ons zijn."

Hij joeg haar angst aan; ze deinsde opnieuw terug.

"Nee, nee, ik wil het weten... Ik schrijf niet voordat ik het weet."

Toen, zonder nog te spreken, nam hij haar hand, een klein tener kinderhandje, en kneep erin met zijn ijzeren greep, met een aanhoudende bankschroefdruk, tot hij haar bijna verbrijzelde. Het was zijn wil die hij zo met de pijn in haar vlees dreef. Ze slaakte een kreet, en alles brak in haar, alles gaf zich over. De onwetende die ze was gebleven, in haar passieve zachtheid, kon alleen nog gehoorzamen. Instrument van liefde, instrument van dood.

"Schrijf, schrijf."

En ze schreef, met haar arme pijnlijke hand, moeizaam.

"Goed zo, je bent lief," zei hij toen hij de brief had. "Nu ruim je hier een beetje op, maak alles klaar... Ik kom je halen."

Hij was heel kalm. Voor de spiegel strikte hij opnieuw zijn das, zette zijn hoed op en ging weg. Ze hoorde hem de deur op slot draaien en de sleutel meenemen. De nacht werd steeds donkerder. Even bleef ze zitten, het oor gespitst op alle geluiden buiten. Bij de buurvrouw, de krantenverkoopster, klonk een aanhoudend, gedempt gejammer: waarschijnlijk een vergeten hondje. Beneden, bij de Dauvergnes, zweeg de piano. Nu was er een vrolijk gerammel van pannen en servies; de twee huisvrouwen waren in de keuken

bezig, Claire zorgde voor een schotel lamsvlees, Sophie pelde een salade. En zij, verpletterd, luisterde naar hun lachen in de afschuwelijke nood van de vallende nacht.

Om kwart over zes kwam de locomotief van de expres naar Le Havre onder de brug van Europa vandaan, werd naar de trein gebracht en aangekoppeld. Door een opstopping had men de trein niet onder de overkapping van de grote lijnen kunnen plaatsen. Hij wachtte in de open lucht, tegen het perron dat zich als een smalle pier uitstrekte, in de duisternis van een inktzwarte hemel waarin de rij van enkele gaslantaarns langs het trottoir alleen rokende sterren vormde. Een bui was net opgehouden; er bleef een koude vochtige adem hangen over die wijde open ruimte, die een nevel tot aan de bleke lichtjes van de gevels van de rue de Rome terugdrong. Het was immens en treurig, onder water gezet, hier en daar geprikt met een bloedrood vuur, vaag bevolkt met donkere massa's: locomotieven en eenzame wagons, stukken trein die op de remise-sporen sliepen; en uit de diepte van dat meer van schaduw kwamen geluiden: reuzenademhalingen, hijgend van koorts, fluitstoten als scherpe kreten van vrouwen die men geweld aandoet, verre hoorns die klaaglijk klonken te midden van het gerommel van de naburige straten. Er klonken luide bevelen om een wagon toe te voegen. Onbeweeglijk liet de locomotief van de expres door een ventiel een grote straal stoom ontsnappen die opsteeg in al dat zwart, daar in kleine rookwolkjes uiteenviel en witte tranen strooide over de oneindige rouw die aan de hemel was gespannen. Om twintig over zes verschenen Roubaud en Séverine. Zij had de sleutel net teruggegeven aan moeder Victoire toen ze langs de toiletten bij de wachtkamers kwam; en hij duwde haar voort met de gejaagde lucht van een man wiens vrouw hem ophoudt: ongeduldig en kortaf, hoed achter op het hoofd, zij met de voile strak voor het gezicht, aarzelend, alsof gebroken van vermoeidheid. Een stroom reizigers volgde het perron; ze mengden zich erin, liepen langs de rij wagons en zochten met de ogen een leeg eersteklascoupé. Het perron kwam tot leven; kruiers rolden de bagagekarren naar de voorste bagagewagen, een opzichter zorgde voor een groot gezin, de dienstdoende onderchef wierp een blik op de koppelingen, zijn signaallantaarn in de hand, om te zien of ze goed vastzaten. En Roubaud had eindelijk een leeg compartiment gevonden waarin hij Séverine wilde laten instappen, toen hij werd opgemerkt door de stationschef, de heer Vandorpe, die daar wandelde in gezelschap van zijn adjunct-chef van de grote lijnen, de heer Dauvergne, beiden met de handen op de

rug, de manoeuvre volgend voor de wagon die werd toegevoegd. Er werden groeten gewisseld; ze moesten blijven staan en praten.

Eerst spraken ze over de zaak van de sous-préfet, die tot ieders tevredenheid was afgelopen. Daarna kwam het ongeluk ter sprake dat die ochtend in Le Havre was gebeurd en dat de telegraaf had doorgegeven: een locomotief, de Lison, die op donderdag en zaterdag de expres van half zeven reed, had juist bij het binnenrijden van het station een drijfstaaf gebroken; de reparatie zou de machinist, Jacques Lantier, een landgenoot van Roubaud, en zijn stoker, Pecqueux, de man van moeder Victoire, daar twee dagen vasthouden. Staande voor het portier van het compartiment wachtte Séverine nog zonder in te stappen; terwijl haar man met die heren een grote vrijheid van geest veinsde, de stem verhief en lachte. Maar er klonk een schok, de trein reed een paar meter achteruit: de locomotief duwde de eerste wagons op die welke men zojuist had toegevoegd, nummer 293, om een gereserveerd coupé te hebben. En de zoon Dauvergne, Henri, die de trein als hoofdconducteur begeleidde, had Séverine onder haar voile herkend en haar met een vlugge beweging opzij getrokken zodat ze niet door het open portier werd geraakt; toen verontschuldigde hij zich, glimlachend, heel vriendelijk, en legde haar uit dat het coupé was voor een van de bestuurders van de Compagnie, die een halfuur voor vertrek om het had gevraagd. Ze liet een nerveus lachje horen zonder reden, en hij liep naar zijn dienst, verliet haar verrukt, want hij had vaak bij zichzelf gezegd dat zij een heel aangename minnares zou zijn. De klok sloeg zevenentwintig over zes. Nog drie minuten. Plotseling verliet Roubaud, die in de verte de deuren van de wachtkamers in de gaten hield terwijl hij met de stationschef praatte, deze om naar Séverine terug te keren. Maar de wagon was verschoven; ze moesten het lege compartiment een paar stappen verderop opzoeken; en met de rug naar hem toe duwde hij zijn vrouw, tilde haar met een polsbeweging naar binnen, terwijl zij in haar angstige gedweeheid instinctief achteromkeek om te zien. Het was een late reiziger die aankwam, met alleen een deken in de hand, de kraag van zijn wijde blauwe overjas opgeslagen, de rand van zijn ronde hoed zo laag over de wenkbrauwen dat men van zijn gezicht bij het flakkerende gaslicht slechts een beetje witte baard onderscheidde. Toch waren de heer Vandorpe en de heer Dauvergne naar voren gekomen, ondanks de duidelijke wens van de reiziger om niet te worden gezien. Ze volgden hem; hij groette hen pas drie wagons verder, voor het gereserveerde coupé, waarin hij haastig instapte. Hij was het. Séverine, bevend, liet zich op de bank vallen. Haar